

Геннадій Виноградов

Дніпро (Україна)

**СЛАВІСТИЧНА МЕДІЄВІСТИКА
УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ:
БАЛАНС ВЛАСНОЇ ТРАДИЦІЇ Й ЗОВНІШНІХ ВПЛИВІВ**

З огляду на те, що зміст концепту «славістична медієвістика» включає період від кінця V до кінця XV ст. від Р. Х. (згідно уявлень середньовічних інтелектуалів – з 492 р. по 1492 р. як символічно-містична тисячолітня доба, що продовжувала аналог біблійних «шість днів творення» і мала закінчитися у зазначеному році Страшним Судом), коло наукових проблем, пов'язаних із концептом, охоплює як і великий проміжок часу, так і регіони з суцільними чи переважаючими слов'янськими етносами (ледь не усі Центрально-Східна й Східна Європа), ми торкнемося тільки кількох аспектів заявленої теми: зосередимося на давньоруській добі під кутом зору спроб адаптування до власної дослідницької традиції окремих теоретико-методологічних здобутків західноєвропейської медієвістики XX ст., які суттєво вплинули на сучасний поступ історичної науки.

Під «власною традицією» славістичної медієвістики української діаспори ми, з певною долею умовності, маємо на увазі сукупність засобів продовження в царині історичної науки насамперед США і Канади концептуальних теоретичних, методологічних і власне історичних прикладних здобутків насамперед М. Грушевського, сфокусованих переважно в I – VI тт. «Історії України-Руси», суто наукові сегменти яких в силу об'єктивних обставин були тісно пов'язані з громадсько-політичними завданнями автора. За винятком окремих прикладів, на яких ми долі зосередимося, як в нечисленних спеціальних славістично-медієвістичних розвідках, так і в узагальнюючих працях, де відповідні сюжети посідали ви-

значене авторами чи тематикою видань місце, майже не знайшли відображення провідні теоретико-методологічні тенденції розвитку світової медієвістики, зокрема концептуальні позиції Марка Блока, Люсьєна Февра, Жака Ле Гоффа, Жоржа Дюбі, Арона Гуревича та ін.; крім того, практично повністю діаспорна україністика (крім літературознавства, зокрема в працях Григорія Грабовича про творчість Т. Шевченка, в яких присутні окремі екскурси в давньоруську історію) оминула увагою оригінальні підходи до аналізу середньовічних текстів, виявлення й опрацювання з подальшим залученням до наукових студій прихованих пластів інформації тощо, запропонованих структуралізмом і постструктуралізмом.

Втім, безсумнівною «компенсацією» стали фундаментальні праці Омеляна Пріцака про походження Русі (американське англomовне видання I-го тому 1981 р., україномовні видання I-го і II-го томів 1997 р. і 2003 р.), в яких автор продемонстрував ідеальне поєднання широкого діапазону як класичних методів семантичного й етимологічного аналізу, так і унікальних власних здобутків в царинах славістики, германістики, гебраїстики та інших складових теоретичної й прикладної лінгвістики, спрямувавши зусилля на побудову, без перебільшення, унікальної концепції генези Русі. Крім того, в своїй збірці статей, присвяченій результатам багаторічного дослідження «Слова о полку Ігоревім» (Київ, 2008 р.), О. Пріцак в розділі «Методологія цієї праці» приєднався до відомого й престижного методологічного напрямку в медієвістиці, представленого іменами згаданих вище М. Блока, Л. Февра, А. Гуревича та ін., яке пропонує вивчати середньовічну культуру через призму ментальності як сукупності «колективних уявлень», «розумових настанов», «умонастрою» тощо; при чому О. Пріцак, віддавши належне запропонованим тлумаченням ментальності, обґрунтував власне її тлумачення як «бачення світу», «свого роду дзеркальне відбиття історичного розвитку епохи». Зауважимо побіжно, що автор не підтримав концепцію іншого американського історика Едварда Кінана (учня і колеги О. Пріцака, який також, крім іншого, активно працював в межах україністичних студій), що, подібно А. Мазону, О. Зіміну та ін., заперечував середньовіч-

не походження «Слова», вважаючи його талановитою стилізацією кінця XVIII ст.; сам О. Пріцак, виклавши власну концепцію з відповідними детальними історичними й лінгвістичними аргументами, залишився вірним традиції вважати «Слово» оригінальним (навіть унікальним) твором давньоруської доби.

Іншим прикладом балансу власної традиції й зовнішніх впливів може бути солідна монографія Сергія Плохія (який належить до нової генерації української американсько-канадської діаспорної наукової традиції, походючи не з діаспори) «Походження слов'янських націй: Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусії» (2006 р., український переклад 2015 р.), в якій сюжети зі славістичної медієвістики посідають вагомe місце. Зокрема у розділі про так звану «віртуальну народність» (йдеться про варіативну назву стосовно сумнівної «давньоруська народність») автором окреслено широке проблемне поле, в межах якого розв'язуються складні питання етнічної, культурної та іншої належності населення Давньої Русі й сфокусовані інтелектуальні зусилля як власне українських науковців (О. Толочка, П. Толочка, В. Рички, Ю. Павленка, Н. Юсової та ін.), так і російських (В. Седова, І. Данилевського, М. Толстого, В. Живова та ін.), англійських (С. Френкліна, Дж. Шепарда) та ін. Крім того, С. Плохій активно послуговується концептуальними здобутками сучасної світової славістичної медієвістики, висвітлюючи складні й дискусійні питання походження Русі, вибору ідентичності автором «Повісті временних літ» чи інших середньовічних інтелектуалів, процесів трансформації племен у народ, християнізації країни й релігійних пошуків взагалі тощо.

Таким чином, навіть два проблемних блоки, обрані в якості об'єкту аналізу, демонструють, як на наш погляд, в цілому невтішну ситуацію, коли відсутні системність, послідовність і координація зусиль зацікавлених науковців в регулярному прагненні до осмисленої рівноваги між власною дослідницькою традицією вивчення вітчизняної середньовічної історії в широкому слов'янському чи загальноєвропейському контексті, а окремі елементи зазначеної збалансованості представлені тільки в поодиноких, хай і високо-професійних і авторитетних, працях.